

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS TRANSPORTO PRIEMONIŲ VALDYTOJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRIVALOMOJO DRAUDIMO ĮSTATYMO (2004 M. KOVO 5 D. REDAKCIJA) 11 STRAIPSNIO 1 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2010 m. vasario 3 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo nariui Sauliui Bucevičiui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2010 m. sausio 7 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 36/2006-8/2009-49/2009 pagal:

1) pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-37/2006);

2) pareiškėjo – Marijampolės rajono apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-7/2009);

3) pareiškėjo – Telšių rajono apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-62/2009).

Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimu „Dėl prašymų sujungimo į vieną bylą“ pareiškėjų prašymai buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 36/2006-8/2009-49/2009.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo civilinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija, toliau – ir Įstatymas) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-37/2006).

2. Pareiškėjas – Marijampolės rajono apylinkės teismas nagrinėjo civilinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-7/2009).

3. Pareiškėjas – Telšių rajono apylinkės teismas nagrinėjo civilinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-62/2009).

II

1. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1.1. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostata, ribojančia draudimo sumą dėl neturtinės žalos padarymo 500 eurų dydžio suma, nukentėjusių asmenų teisės ir interesai įstatymo yra ginami mažiau nei draudimo bendrovių. Nukentėjęs asmuo, negaudamas realaus žalos atlyginimo, yra diskriminuojamas. Įstatymas nesuteikia tinkamos draudimo apsaugos ir asmeniui, apdraudusiam savo civilinę atsakomybę. Todėl draudimo bendrovių padėtis yra išskirtinė, palyginti ne tik su nukentėjusiais dėl eismo įvykio, bet ir su apsidraudusiais asmenimis. Toks teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

1.2. Įstatyme įtvirtinus maksimalias neturtinės žalos atlyginimo ribas, draudikui suteikiama galimybė išvengti asmeniui padarytos neturtinės žalos atlyginimo. Neturtinės žalos dydžio ribojimas nepateisina ne tik nukentėjusių, bet ir apsidraudusių asmenų lūkesčių, nes asmuo, sudarydamas civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį, pagrįstai tikisi, kad jo padarytą žalą atlygins draudikas. Todėl maksimalios draudimo išmokos (500 eurų sumos) nustatymas neturtinės žalos padarymo atveju prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pareiškėjo – Marijampolės rajono apylinkės teismo prašymas grindžiamas iš esmės tais pačiais argumentais, kaip ir Vilniaus apygardos teismo prašymas.

3. Pareiškėjo – Telšių rajono apylinkės teismo prašymas grindžiamas iš esmės tais pačiais

argumentais, kaip ir Vilniaus apygardos teismo prašymas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Seimo nario Sauliaus Bucevičiaus, suinteresuoto asmens – Seimo buvusio atstovo Seimo nario Raimundo Palaičio (Seimo Pirmininko 2009 m. gruodžio 23 d. potvarkiu Nr. PP-77 R. Palaitis neteko įgaliojimų atstovauti Seimui šioje konstitucinės justicijos byloje) rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštaruja Konstitucijai.

1. Suinteresuoto asmens – Seimo buvusio atstovo R. Palaičio pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Civilinės atsakomybės draudimo sutartimi siekiama sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius atsakingo už žalą asmens turtinei padėčiai, taip pat apsaugoti nukentėjusio asmens turtinius interesus. Draudikas ir draudėjas yra dvi sutarties šalys, kurios turi savarankiškas teises ir pareigas. Sutarties laisvės principas reiškia, kad šalys turi teisę nustatyti sutarties sąlygas, savo tarpusavio teises ir pareigas. Tačiau sutarties laisvė nėra absoliuti, tam tikros ribos gali būti nustatytos imperatyviomis įstatymo normomis. Privalomojo draudimo atveju sutarties laisvė yra ribojama, nes pareigą sudaryti draudimo sutartį nustato įstatymas. Tokia pareiga įstatymu nustatoma paprastai siekiant apsaugoti ne tiek draudėjų, kiek trečiųjų asmenų, kuriems žala atsiranda dėl draudėjo veiksmų, teisėtus interesus, t. y. remiantis tam tikru konkrečiu viešuoju interesu. Pareigą drausti civilinę atsakomybę pagal įstatymą turi ne tik transporto priemonių valdytojai, bet ir notariai, antstoliai, sveikatos priežiūros įstaigos.

1.2. Draudimo teisiniai santykiai tarp draudiko ir draudėjo atsiranda draudimo sutarties, o ne delikto pagrindu. Draudikas savaime (vien dėl savo teisinio statuso) neturi pareigos atlyginti visos draudėjo patirtos žalos. Draudimo bendrovė paprastai prisiima ribotą atsakomybę, t. y. padarytą žalą atlygina neviršydamą draudimo sumos. Jeigu draudimo išmoka nepadengia viso žalos dydžio, nukentėjęs asmuo gali ją išsireikalauti iš žalą padariusio asmens bendraisiais pagrindais (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.254 straipsnio 2 dalis). Įstatymo nuostatos, ribojančios draudiko išmokamo neturtinės žalos atlyginimo dydžius, nepakeičia Konstitucijos 30 straipsnyje ir Civiliniame kodekse įtvirtintų bendrų nukentėjusiojo teisių gauti visą žalos atlyginimą, kadangi nustatant privalomąjį draudimą nėra įtvirtinami savarankiški žalos atlyginimo principai, o tik numatoma, kokią atsakomybę už žalą padariusį asmenį turi prisiimti jo atsakomybę apdraudusi draudimo įmonė. Draudimo bendrovė ir žalą padaręs asmuo atsako kaip solidarieji skolininkai. Tačiau draudimo bendrovės atsakomybė yra ribota, o apdrausto asmens – neribota.

1.3. Nustatant transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumų dydžius siekiama dviejų pagrindinių tikslų: maksimaliai užtikrinti per eismo įvykį nukentėjusių asmenų interesus ir sudaryti sąlygas sąžiningai draudimo įmonių konkurencijai.

Nustatant draudimo sumų dydžius reikia atsižvelgti ne tik į nukentėjusių asmenų, bet ir į draudėjų bei draudikų interesus, kurie dažnai yra priešingi. Nukentėjęs asmuo visada bus suinteresuotas, kad draudimo išmokos visiškai padengtų per eismo įvykį jo patirtą turtinę ir neturtinę žalą. Draudėjas yra suinteresuotas ne tik užsitikrinti savo padarytos žalos atlyginimą, bet ir mokėti kuo mažesnes draudimo įmokas. Draudimo įmonė suinteresuota pelninga ūkine komercine veikla, kuri nemažai priklauso nuo draudimo įmokų ir išmokų santykio. Jeigu įstatymų leidėjas nustatytų tokį teisinį reguliavimą, kuris darytų draudimo bendrovių ūkinę komercinę veiklą nerentabilią, draudimo sistema nebūtų veiksminga ir naudinga visuomenei. Tik tinkamai subalansavus visų nurodytų asmenų interesus galima tikėtis, kad bus sukurta veiksminga privalomojo draudimo sistema.

1.4. Svarbiausias transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo uždavinys – atlyginti nukentėjusiam asmeniui objektyviai galimą nustatyti žalą, t. y. žalą turtui ir asmeniui. Neturtinė žala objektyviai negali būti nustatyta, nes paprastai tokios žalos įvertinimą lemia daugelis subjektyvių veiksnių. Neturtinė žala yra dvasinė skriauda, kurią įvertinti ir atlyginti įmanoma tik sąlygiškai. Pati neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad negalima jos tiksliai apibrėžti ir rasti neginčytino piniginio ekvivalento arba materialine kompensacija grąžinti ankstesnės nukentėjusio asmens būklės. Nukentėjęs asmuo, siekdamas visiško žalos atlyginimo, dėl likusios sumos išieškojimo iš kaltininko dar gali kreiptis į teismą, kuris, nustatydamas priteisiamą papildomą sumą, atsižvelgs į nukentėjusiojo iš draudimo bendrovės gautą draudimo išmoką ir į žalą padariusio asmens turtinę padėtį.

1.5. Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimą, aiškiai apibrėžia tik dvi atlygintinos žalos bei atitinkamų draudimo sumų rūšis: draudimo sumą dėl žalos turtui ir draudimo sumą dėl žalos asmeniui, o neturtinės (moralinės) žalos atlyginimo klausimai Europos Sąjungos direktyvose iš viso nėra reglamentuoti.

1.6. Buvęs suinteresuoto asmens – Seimo atstovas daro išvadą, kad įstatyme yra įtvirtintos minimalios draudimo atlygintinos sumos ir kad tokių sumų nustatymu įstatyme savaime nepažeidžiami draudėjų, nukentėjusių asmenų ir draudikų teisėti interesai, taip pat ir Konstitucija. Minimali privalomojo draudimo suma nustatoma draudėjų ir nukentėjusių trečiųjų asmenų naudai. Tai riboja draudimo sutarties šalių teises, bet pateisinama visuomenės interesu, jeigu laikomasi proporcingumo principo.

2. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo S. Bucevičiaus pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimas – viena iš draudimo rūšių. Pagal Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą tai yra ūkinė komercinė veikla, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kito asmens nuostolių rizika ar kitaip siekiama apsaugoti šio asmens turtinius interesus. Civilinės atsakomybės draudimo sutartimi

siekiami sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius atsakingo už žalą asmens turtinei padėčiai, taip pat apsaugoti nukentėjusio asmens turtinius interesus.

2.2. Tiek draudėjo, tiek draudiko teises ir pareigas nustato įstatymai ir draudimo sutartis. Draudikas savaime neturi pareigos atlyginti visos draudėjo padarytos žalos, jis prisiima tik ribotą atsakomybę, atlygindamas žalą, neviršijančią draudimo sutartyje nurodytos sumos. Jei draudimo išmoka nepadengia visos padarytos žalos dydžio, nukentėjęs asmuo gali bendrais pagrindais išsireikalauti ją iš žalą padariusio asmens.

2.3. Draudimo santykiai paprastai yra sutartiniai santykiai, kuriems galioja sutarčių laisvės principas. Tačiau sutarties laisvė nėra absoliuti, tam tikros ribos gali būti nustatytos imperatyviomis įstatymo normomis. Privalomojo draudimo atveju sutarties laisvė yra ribojama, nes pareigą sudaryti draudimo sutartį nustato įstatymas. Tokia pareiga įstatymu nustatoma paprastai siekiant apsaugoti ne tiek draudėjų, kiek trečiųjų asmenų, patyrusių žalą dėl draudėjo veiksmų, teisėtus interesus, t. y. remiantis viešuoju interesu. Civilinės atsakomybės draudimo šalių laisvę riboja įstatyme nustatyti draudimo sumų dydžiai. Nustatyti tokį ribojimą leidžia Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Nustatant draudimo sumų dydžius siekiama dviejų tikslų: maksimaliai užtikrinti per eismo įvykį nukentėjusių asmenų interesus ir sudaryti sąlygas sąžiningai draudimo įmonių konkurencijai.

2.4. Draudėjų ir draudikų interesai dažnai yra priešingi. Draudėjas yra suinteresuotas ne tik užsitikrinti savo padarytos žalos atlyginimą, bet ir mokėti kuo mažesnes draudimo įmokas. Draudimo įmonė yra suinteresuota pelninga ūkine komercine veikla, kuri priklauso nuo draudimo įmokų ir išmokų santykio. Nustačius itin didelius draudimo sumų dydžius, didėtų ir draudėjo mokamos draudimo įmokos suma. Tai nebūtinai garantuotų draudimo įmonės rentabilumą. Taip pat padaugėtų transporto priemonių valdytojų, negalinčių net minimaliomis sumomis apdrausti savo civilinės atsakomybės. Tokiu atveju draudimo sistema taptų neveiksminga ir nebūtų naudinga visuomenei.

2.5. Nors pareiškėjai teigia, kad įstatyme yra įtvirtinti maksimalūs draudimo išmokamų sumų dydžiai, įstatyme nėra nurodyta, kad draudikas ir draudėjas negali susitarti dėl didesnių draudimo sumų.

2.6. Įstatyme nustačius minimalias draudimo sumas nepažeidžiami draudėjų, nukentėjusių asmenų ir draudikų teisėti interesai, taip pat ir Konstitucija.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro Petro Baguškos, Lietuvos Respublikos finansų ministro Rimanto Šadžiaus, Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pirmininko Mindaugo Šalčiaus, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos generalinio direktoriaus Deivido

Kriaučiūno rašytiniai paaiškinimai.

V

1. Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas S. Bucevičius iš esmės pakartotojo savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus ir atsakė į pateiktus klausimus.

2. Konstitucinio Teismo posėdyje kalbėjo ir į pateiktus klausimus atsakė specialistai – Draudimo priežiūros komisijos pirmininkas Mindaugas Šalčius ir šios komisijos Juridinio skyriaus vedėja Vilija Petronienė.

Specialistai paaiškino, kad būtinybė riboti draudiko atsakomybę kyla iš transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties, kaip rizikos perleidimo sandorio, specifikos. Draudikas už draudimo įmoką perima iš draudėjo nuostolių atsiradimo riziką, nusistato prisiimamų įsipareigojimų ribas bei prisiimamos rizikos dydį, kad galėtų įvertinti savo finansinį pajėgumą ir suformuoti atitinkamus draudimo techninius atidėjinius, siekdamas tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus mokėti draudimo išmokas. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įmokos apskaičiuojamos atsižvelgiant į vidutinės draudimo išmokas dėl per eismo įvykį padarytos žalos asmeniui.

Neturtinė žala tradiciškai yra priskiriama iš viso nedraudžiamos rizikos kategorijai. Dažniausiai ji vertinama remiantis subjektyviais kriterijais, dėl to kyla šios rizikos įvertinimo problema. Ekonominiu požiūriu, esant neribotai neturtinės žalos draudikų atsakomybei, padidėtų draudimo įmokos, taip pat sumažėtų draudikų pajėgumas prisiimti draudimo riziką arba net jie visiškai atsisakytų prisiimti tokią riziką. Socialiniu požiūriu kiltų draudėjų atsakingumo problema, nes draudėjas, už draudimo įmoką perleidęs visą su tam tikrais įvykiais susijusią draudimo riziką, galėtų elgtis mažiau atsakingai.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjai – Vilniaus apygardos teismas, Marijampolės rajono apylinkės teismas ir Telšių rajono apylinkės teismas prašo ištirti, ar Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Iš pareiškėjų prašymų argumentų matyti, kad Konstitucinio Teismo prašoma ištirti, ar Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

1. Seimas 2001 m. birželio 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą, įsigaliojusį 2001 m. birželio 30 d. (su tam tikromis išimtimis).

Iš šio įstatymo *travaux préparatoires* matyti, kad vienas iš įstatymo priėmimo tikslų – suteikti per eismo įvykį nukentėjusiam asmeniui daugiau garantijų, kad jo patirta žala būtų atlyginta kuo operatyviau.

1.1. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 1 straipsnio „Įstatymo tikslas ir paskirtis“ 1 dalyje nurodyta, kad įstatymo tikslas – „nustatyti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo tvarką“, o 2 dalyje nustatyta, kad „įstatymas nustato žalos asmeniui ir (ar) turtui, padarytos tretiesiems asmenims autoavarijos metu arba atsiradusios kaip autoavarijos pasekmė (toliau – autoavarijos metu padaryta žala), atlyginimo tvarką <...>“.

1.2. Šiame įstatyme *inter alia* buvo nustatyta:

– „Transporto priemonės vairuotojas, dalyvaujantis kelių eisme, privalo būti apsidraudęs transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu arba būti apdraustas šiuo draudimu ir turėti galiojantį draudimo liudijimą (polisą), patvirtinantį, kad yra sudaryta draudimo sutartis“ (4 straipsnio 2 dalis);

– „Draudikas – draudimo įmonė, kuri turi Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos išduotą leidimą vykdyti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą ir kuri yra Biuro narė, sudariusi su draudėju transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį (toliau – draudimo sutartis)“ (2 straipsnio 1 dalis);

– „Draudimo objektas – transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinė atsakomybė už autoavarijos metu padarytą žalą. Draudimo sutartimi apdraudžiama draudėjo ir kiekvieno asmens, teisėtai valdančio transporto priemonę, civilinė atsakomybė, kuri gali atsirasti valdant transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo liudijime (polise) (toliau – draudimo liudijimas (polisas)) nurodytą transporto priemonę“ (3 straipsnio 1 dalis);

– „Draudimo įmonė, kuri turi leidimą vykdyti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą ir yra Biuro narė, privalo sudaryti draudimo sutartis su transporto priemonių savininkais ar teisėtais valdytojais, kurie pateikė prašymus ir visus būtinus

dokumentus sudaryti tokias sutartis. Draudimo įmonės atsisakymas sudaryti draudimo sutartį gali būti ginčijamas teismo tvarka“ (12 straipsnis);

– „Biuras – draudimo įmonių, turinčių leidimą vykdyti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą, lėšomis įsteigta asociacija, turinti juridinio asmens teises, sąskaitų bankuose, antspaūdą su savo pavadinimu ir atliekanti šio įstatymo numatytas funkcijas. <...>“ (23 straipsnio 1 dalis).

1.3. Taigi šiuo įstatymu buvo įtvirtintas transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo institutas, t. y. nustatytas transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės draudimo privalomumas visiems transporto priemonių savininkams ir valdytojams. Civilinė atsakomybė turėjo būti apdrausta sudarant draudimo sutartį. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas buvo įgyvendinamas per draudikus – draudimo įmones. Draudimo įmonės, turėjusios leidimą vykdyti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą, privalėjo sudaryti transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis su transporto priemonių savininkais ar teisėtais valdytojais, pateikusiais prašymus ir visus būtinus dokumentus sutarčiai sudaryti.

2. Šio įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 13 straipsnio „Draudimo sumos, draudimo įmokos ir dydžiai“ 1 dalyje buvo nustatyta: „Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma yra 30 000 litų asmeniui ir 30 000 litų turtui.“

Šio įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 19 straipsnyje „Reikalavimas atlyginti žalą“ *inter alia* buvo nustatyta: „Jei draudikas ar Biuras atlygina ne visą nukentėjusiajam autoavarijos metu padarytą žalą, dėl to, kad žala viršija draudimo sumas, nukentėjęs autoavarijoje asmuo turi teisę kreiptis į kaltininką, kad šis atlygintų likusią žalos dalį.“

Minėto įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 20 straipsnyje „Žalos atlyginimas“ *inter alia* buvo nustatyta:

„Autoavarijos metu padarytą žalą atlygina draudikas, apdraudęs atsakingo už autoavarijos metu padarytą žalą asmens civilinę atsakomybę <...>.

Biuras moka draudimo išmokas nukentėjusiems autoavarijoje asmenims tais atvejais, jei atsakingas už autoavarijos metu padarytą žalą transporto priemonės vairuotojas:

1) nebuvo apsidraudęs šio įstatymo nustatytu transporto priemonės savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu arba nebuvo apdraustas šiuo draudimu;

2) padarė žalos valdydamas transporto priemonę nesudaręs panaudos ar nuomos sutarties arba valdydamas transporto priemonę be kito teisėto pagrindo;

3) padarė žalos tyčia;

4) padarė žalos asmens sveikatai ar (ir) padarė žalos atimdamas gyvybę ir yra nežinomas;

5) padarė žalos pagrobta (pavogta) ar kitaip neteisėtai pasisavinta ar užvaldyta transporto priemone.

Biuras moka draudimo išmokas ir tais atvejais, kai Biuro narė tampa nemoki, o Biuro narės nemokumą patvirtina Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos.

Draudikas ar Biuras atlygina nukentėjusiam autoavarijos metu asmeniui tik įrodymais pagrįstą autoavarijos metu padarytą žalą, kuri neviršija šio įstatymo 13 straipsnyje nustatytą draudimo sumų, ir turi teisę atmesti nepagrįstus reikalavimus dėl autoavarijos metu padarytos žalos atlyginimo.“

Taigi Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme (2001 m. birželio 14 d. redakcija) buvo įtvirtintos maksimalios dėl vieno eismo įvykio padarytos žalos turtui (30 000 litų) ir žalos asmeniui (30 000 litų) draudiko atlygintinos sumos. Draudimo suma asmeniui padarytai neturtinei žalai atlyginti įstatyme nebuvo numatyta. Įstatyme pareiga atlyginti padarytą žalą buvo nustatyta dviem asmenims – draudikui, draudimo sutartimi įsipareigojusiam tiek, kiek buvo nustatyta sutartyje ir teisės aktuose, ir kaltininkui, jei draudimo išmokos nepakanka žalai visiškai atlyginti.

Pažymėtina, kad toks Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reguliavimas, kai nustatoma civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma, reiškia, kad įvykus draudžiamajam įvykiui draudiko mokama išmoka negali būti didesnė už įstatyme nustatytą draudimo sumą.

3. Seimas 2003 m. kovo 25 d. priėmė Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 10, 14, 15, 18 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, įsigaliojusį 2003 m. balandžio 9 d.

Šiuo įstatymu Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 13 straipsnis (2001 m. birželio 14 d. redakcija), kuriame įtvirtintos civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumos per eismo įvykį padarytai žalai asmeniui ir turtui atlyginti, keičiamas ir (arba) papildomas nebuvo.

4. Seimas 2004 m. kovo 5 d. priėmė Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 13 straipsnio papildymo įstatymą, kuris įsigaliojo 2004 m. kovo 13 d.

Šio įstatymo 1 straipsnyje, kuriuo papildyta Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalis (2001 m. birželio 14 d. redakcija), buvo nustatyta:

„13 straipsnio 1 dalyje po skaičių ir žodžių „30 000 litų turtui“ įrašyti skaičius ir žodžius „arba 500 000 eurų asmeniui ir 100 000 eurų turtui“ ir šią dalį išdėstyti taip:

„1. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma yra 30 000 litų asmeniui ir 30 000 litų turtui arba 500 000 eurų asmeniui ir 100 000 eurų turtui.“

Iš šio įstatymo *travaux préparatoires* matyti, kad įstatymas papildytas siekiant sudaryti transporto priemonių savininkams ir valdytojams galimybę apdraudžiant civilinę atsakomybę pasirinkti ir didesnes draudimo sumas, kurios įstatyme nurodytos eurai (500 000 eurų asmeniui ir 100 000 eurų turtui).

5. Seimas tą pačią 2004 m. kovo 5 d. priėmė Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymą, kurio 1 straipsniu Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą (2001 m. birželio 14 d. redakcija) išdėstė nauja redakcija ir pakeitė jo pavadinimą – jis buvo pavadintas Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymu.

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (2004 m. kovo 5 d. redakcija) pagal Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 1 straipsnį įsigaliojo 2004 m. gegužės 1 d. (su tam tikromis išimtimis).

5.1. Išdėsčius Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą nauja redakcija, buvo pakeista *inter alia* jo straipsnių numeracija.

5.2. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 4 straipsnio „Pareiga sudaryti draudimo sutartį“ 1 dalyje buvo nustatyta:

„Lietuvos Respublikos teritorijoje naudojamos transporto priemonės privalo būti apdraustos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu. Transporto priemonė, kurios įprastinė buvimo vieta yra Lietuvos Respublikos teritorijoje, privalo būti apdrausta transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu tol, kol ji yra įregistruota.“

Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 4 straipsnio 2 dalyje *inter alia* nustatyta: „Už draudimo sutarties sudarymą <...> atsako transporto priemonės savininkas <...>.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 4 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 4 straipsnyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad jis iš esmės nepakito – Įstatyme liko eksplisitiškai įtvirtinta imperatyvi transporto priemonių valdytojų pareiga sudaryti civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį.

5.3. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 2 straipsnio 6 dalyje buvo nustatyta: „Draudikas – asmuo (Lietuvos Respublikos draudimo įmonė, kitos Europos Sąjungos valstybės narės draudimo

įmonė ar užsienio valstybės draudimo įmonės filialas, įsteigtas Lietuvos Respublikoje), kuris teisės aktų nustatyta tvarka vykdo Lietuvos Respublikoje transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą ir kuris yra Biuro narys.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 2 straipsnio 6 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 2 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad draudiko, vykdančio transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą, samprata buvo išplėsta – nurodytos ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių draudimo įmonės.

Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 6 straipsnio 2 dalyje *inter alia* buvo nustatyta:

„Draudikas privalo sudaryti draudimo sutartis su <...> asmenimis, kurie patys ar per savo atstovą pateikė prašymus ir visą būtiną informaciją bei dokumentus, reikiamus sutarčiai sudaryti. Draudiko atsisakymas sudaryti draudimo sutartį gali būti ginčijamas teismo tvarka.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 12 straipsnyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad jis iš esmės nepakito – Įstatyme liko nustatyta draudimo įmonių pareiga sudaryti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartis su asmenimis, pateikusiais prašymus ir visą būtiną informaciją bei dokumentus, reikiamus sutarčiai sudaryti.

5.4. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 24 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta: „Biuras – draudikų, kuriems leidžiama vykdyti Lietuvos Respublikoje transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą, asociacija, įsteigta atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Europos ekonomikos reikalų komisijos Vidaus transporto komiteto Kelių transporto pakomitečio 1949 m. sausio 25 d. priimtą rekomendaciją Nr. 5 ir atliekanti šio Įstatymo nustatytas funkcijas.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 24 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 23 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad jo esmė nepakito.

5.5. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnyje, kurio 1 dalį atitinkama apimtimi ginčija pareiškėjai, buvo nustatyta:

„1. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (taip pat 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui.

2. Vienu eismo įvykiu laikomas įvykis, įvykęs dėl tos pačios priežasties, nepaisant to, kad dėl tokio eismo įvykio gali būti pareikštos kelių nukentėjusių trečiųjų asmenų pretenzijos.

3. Už žalą, padarytą kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, draudikas moka išmoką pagal tos valstybės teisės aktuose nustatytas draudimo sumas arba pagal šio straipsnio 1 dalyje nurodytas draudimo sumas, jei šios draudimo sumos yra didesnės.

4. Draudimo įmokų dydžius nustato draudikas.

5. Jeigu draudėjas nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokos, draudikas turi teisę reikalauti už kiekvieną pavėluotą dieną 0,04 procento delspinigių nuo nesumokėtos sumos, jei draudimo sutartyje nenustatyta kitaip.

6. Draudikas negali atsisakyti mokėti išmokos, jei draudiminis įvykis įvyko per laikotarpį, už kurį draudėjas draudimo sutartyje nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokų, ar per laikotarpį, kai draudėjas buvo atleistas nuo draudimo įmokos mokėjimo.

7. Jeigu draudėjas draudimo sutartyje nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokos už teikiamą pagal draudimo sutartį draudimo apsaugą ir per tą laikotarpį pagal šią draudimo sutartį apdrausta transporto priemone buvo padaryta žala arba žala buvo padaryta, kai draudėjas buvo atleistas nuo draudimo įmokos mokėjimo, išmokėjęs išmoką draudikas turi teisę reikalauti iš draudėjo grąžinti dėl padarytos žalos draudiko išmokėtas sumas.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 13 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, jog jis pakito tiek, kad buvo eksplicitiškai nustatyta, jog maksimali transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio yra 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo asmeniui, kuri nurodyta kaip nustatytos 500 000 eurų privalomojo draudimo sumos dėl žalos padarymo asmeniui dalis.

5.6. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 13 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta: „Jei draudikas ar Biuras atlygina ne visą nukentėjusiajam autoavarijos metu padarytą žalą dėl to, kad žala viršija draudimo sumas, nukentėjęs autoavarijoje asmuo turi teisę kreiptis į kaltininką, kad šis atlygintų likusią žalos dalį.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 13 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 19 straipsnyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad šiose nuostatose išdėstytas teisinis reguliavimas nepakito – Įstatyme liko nustatyta, kad jei transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumos nepakanka per eismo įvykį padarytai žalai visiškai atlyginti, faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą atlygina žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo.

5.7. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 17 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta:

„Dėl Lietuvos Respublikoje įvykusių eismo įvykių nukentėjusiam trečiajam asmeniui Biuras

moka išmoką tais atvejais, jei:

1) kaltininkas, kurio tapatybė yra nustatyta, padarė žalą naudodamas neapdraustą nustatytą (identifikuotą) transporto priemonę, kai dėl žalos padarymo atsiranda transporto priemonės valdytojo civilinė atsakomybė;

2) kaltininkas, kurio tapatybė nenustatyta, padarė žalą asmens sveikatai ir (ar) atėmė asmens gyvybę, kai žala padaryta aplinkybėmis, įrodančiomis transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę;

3) kaltininkas, kurio tapatybė yra nustatyta, žalos padarymo momentu yra apsidraudęs transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu, tačiau atsakingam draudikui iškelta bankroto byla.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 17 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad buvo išplėstas sąrašas atvejų, kada žalą nukentėjusiam asmeniui atlygina Biuras.

5.8. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 19 straipsnio 6 dalyje buvo nustatyta:

„Draudikas ar Biuras moka per eismo įvykį nukentėjusiam trečiajam asmeniui tik įrodymais pagrįstos per eismo įvykį padarytos žalos dydžio išmoką, neviršijančią šio Įstatymo 11 straipsnyje nustatytą draudimo sumų, ir turi teisę atmesti nepagrįstus reikalavimus dėl žalos, padarytos per eismo įvykį, atlyginimo. Nukentėjusio trečiojo asmens pageidavimu draudikas ar Biuras išmoką perveda tiesiogiai nukentėjusio trečiojo asmens pasirinktai turtą remontuojančiai įmonei. Draudikas ar Biuras privalo pervesti išmoką šiai įmonei ne vėliau kaip per vieną darbo dieną po to, kai sugadintas turtas buvo suremontuotas ir buvo pateiktas mokėjimo dokumentas.“

Palyginus Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 19 straipsnio 6 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2001 m. birželio 14 d. redakcija) 20 straipsnio 4 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu matyti, kad jo esmė liko ta pati – Įstatyme įtvirtintos maksimalios dėl eismo įvykio padarytos žalos turtui (100 000 eurų) ir žalos asmeniui (500 000 eurų), *inter alia* neturtinės (500 eurų), draudimo sumos.

6. Įstatymas (2004 m. kovo 5 d. redakcija) buvo priimtas siekiant įgyvendinti *inter alia* Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas, susijusias su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu. Šios direktyvos buvo išvardytos Įstatymo priede „Įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai“. Įstatymu įgyvendintos *inter alia* šios direktyvos:

– 1972 m. balandžio 24 d. Tarybos direktyva 72/166/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu ir

privalomojo tokios atsakomybės draudimo įgyvendinimu, suderinimo (vadinamoji Pirmoji transporto priemonių draudimo direktyva);

– 1983 m. gruodžio 30 d. Antroji Tarybos direktyva 84/5/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo (vadinamoji Antroji transporto priemonių draudimo direktyva);

– 1990 m. gegužės 14 d. Trečioji Tarybos direktyva 90/232/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo (vadinamoji Trečioji transporto priemonių draudimo direktyva);

– 2000 m. gegužės 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/26/EB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/239/EEB ir 88/357/EEB (vadinamoji Ketvirtoji transporto priemonių draudimo direktyva).

6.1. Pirmosios transporto priemonių draudimo direktyvos 72/166/EEB 3 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta:

„Kiekviena valstybė narė <...> imasi visų būtinų priemonių užtikrinti, kad transporto priemonių, kurių įprastinė buvimo vieta yra jos teritorijoje, valdytojų civilinė atsakomybė būtų apdrausta. Apdraustosios atsakomybės apimtis, draudimo nuostatos ir sąlygos yra nustatomos remiantis šiomis priemonėmis.“

6.2. Antrosios transporto priemonių draudimo direktyvos 84/5/EEB 1 straipsnio 2 dalyje *inter alia* buvo įtvirtinta:

„Nepažeidžiant jokių didesnių garantijų, kurias gali nustatyti valstybės narės, kiekviena valstybė narė reikalauja, kad privalomojo draudimo sumos turi būti ne mažesnės kaip:

– žalos asmeniui atveju – 350 000 ekiu, kai yra tiksliai vienas nukentėjusysis; jeigu vienas žalos atlyginimo reikalavimas yra susijęs su daugiau negu vienu nukentėjusiuoju, ši suma yra dauginama iš nukentėjusiųjų skaičiaus,

– turtui padarytos žalos atveju – 100 000 ekiu vienam žalos atlyginimo reikalavimui, nepriklausomai nuo nukentėjusiųjų skaičiaus.

Valstybės narės gali vietoje nurodytų minimalių sumų numatyti minimalią 500 000 ekiu sumą žalos asmeniui atveju, jei vienas žalos atlyginimo reikalavimas yra susijęs su daugiau negu vienu nukentėjusiuoju, o žalos asmeniui ir turtui padarytos žalos atveju – minimalią bendrą 600 000 ekiu sumą vienam žalos atlyginimo reikalavimui, nepriklausomai nuo nukentėjusiųjų skaičiaus ir žalos pobūdžio.“

Trečiaja ir Ketvirtąja transporto priemonių draudimo direktyvomis 90/232/EEB ir 2000/26/EB reguliuojami kiti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykių aspektai, nesusiję su transporto priemonių valdytojų padarytos žalos draudimo

išmokamo atlyginimo dydžio nustatymu.

6.3. Pažymėtina, kad jau įsigaliojus Įstatymui (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 2005 m. gegužės 11 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/14/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 72/166/EEB, 84/5/EEB, 88/357/EEB ir 90/232/EEB bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/26/EB, susijusias su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu (vadinamoji Penktoji transporto priemonių draudimo direktyva).

Penktosios transporto priemonių draudimo direktyvos 2005/14/EB konstatuojamosios dalies 10 punkte buvo nustatyta:

„Valstybių narių įsipareigojimai užtikrinti, kad draudimas padengtų bent tam tikras mažiausias sumas, yra svarbus nukentėjusių asmenų apsaugos elementas. Direktyvoje 84/5/EEB numatytos mažiausios sumos turėtų būti ne tik peržiūretos, atsižvelgiant į infliaciją, bet ir realiai padidintos, siekiant pagerinti nukentėjusių asmenų apsaugą. Mažiausia suma, skirta atlyginti žalą asmeniui, turėtų būti apskaičiuota taip, kad būtų visiškai ir sąžiningai atlyginta visiems nukentėjusiems asmenims, kurie patyrė labai sunkių sužalojimų, tačiau reikia atsižvelgti į nedažnai pasitaikančius įvykius, kai sužalojama keletas asmenų, ir į mažą nukentėjusių asmenų, kurie vieno įvykio metu patiria labai sunkius sužalojimus, skaičių. Mažiausia atlyginama suma, sudaranti 1 000 000 eurų kiekvienam nukentėjusiam asmeniui arba 5 000 000 eurų kiekvienam reikalavimui atlyginti žalą (įvykiui), nepriklausomai nuo nukentėjusių asmenų skaičiaus, yra pagrįsta ir pakankama. Siekiant, kad minėtos mažiausios sumos būtų įdiegtos kiek galima lengviau, nuo šios Direktyvos įgyvendinimo dienos turėtų būti nustatytas pereinamasis penkerių metų laikotarpis. Valstybės narės per trisdešimt mėnesių nuo Direktyvos įgyvendinimo dienos turėtų ne mažiau kaip per pusę padidinti minėtas sumas.“

Penktosios transporto priemonių draudimo direktyvos 2005/14/EB 2 straipsniu buvo pakeista *inter alia* Antrosios transporto priemonių draudimo direktyvos 84/5/EEB 1 straipsnio 2 dalis ir ji išdėstyta taip:

„Nepažeisdama jokių didesnių garantijų, kurias gali nustatyti valstybės narės, kiekviena valstybė narė reikalauja, kad privalomojo draudimo sumos būtų ne mažesnės kaip:

a) žalos asmeniui atveju – mažiausia atlyginama suma, sudaranti 1 000 000 eurų kiekvienam nukentėjusiam asmeniui arba 5 000 000 eurų kiekvienam žalos atlyginimo reikalavimui (įvykiui), nepriklausomai nuo nukentėjusių asmenų skaičiaus;

b) turtui padarytos žalos atveju – 1 000 000 eurų kiekvienam žalos atlyginimo reikalavimui (įvykiui), nepriklausomai nuo nukentėjusių asmenų skaičiaus.

Jei būtina, valstybės narės gali nustatyti ne daugiau kaip penkerių metų pereinamąjį laikotarpį nuo 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/14/EB, iš

dalis keičiančios Tarybos direktyvas 72/166/EEB, 84/5/EEB, 88/357/EEB ir 90/232/EEB bei Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/26/EB, susijusias su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, įgyvendinimo datos, per kurį jos turi pritaikyti mažiausias atlyginamas sumas prie šioje dalyje nurodytų sumų.“

6.4. Apibendrinant konstatuotina, kad Europos Sąjungos direktyvose, susijusiose su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, yra įtvirtinta Europos Sąjungos valstybių narių pareiga užtikrinti privalomąjį transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimą ir nurodyta mažiausia draudiko atlyginama per eismo įvykį padarytos žalos suma; išskiriama turtui padaryta žala ir žala asmeniui, tačiau eksplicitiškai nenustatytas neturtinės žalos atlyginimas. Penktojoje transporto priemonių draudimo direktyvoje 2005/14/EB taip pat nustatytas ne daugiau kaip penkerių metų pereinamasis laikotarpis nuo šios direktyvos įgyvendinimo datos, per kurį valstybės narės turi nacionalinės teisės aktuose įtvirtintas draudiko atlyginamas sumas pritaikyti prie direktyvose nurodytų sumų.

7. Seimas 2007 m. gegužės 17 d. priėmė Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriuo Įstatymą (2004 m. kovo 5 d. redakcija) išdėstė nauja redakcija.

Įstatymo (2007 m. gegužės 17 d. redakcija) 11 straipsnyje nustatyta:

„1. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio Lietuvos Respublikos teritorijoje, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra:

1) iki 2009 m. gruodžio 10 d. – 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (taip pat 1 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 100 000 eurų dėl žalos turtui;

2) nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. – 2 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (taip pat 2 500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500 000 eurų dėl žalos turtui;

3) nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 000 eurų dėl žalos asmeniui (taip pat 5 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1 000 000 eurų dėl žalos turtui.

2. Vienu eismo įvykiu laikomas įvykis, įvykęs dėl tos pačios priežasties, nepaisant to, kad dėl tokio eismo įvykio gali būti pareikštos kelių nukentėjusių trečiųjų asmenų pretenzijos.

3. Už žalą, padarytą kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, draudikas moka išmoką pagal tos valstybės teisės aktuose nustatytas draudimo sumas arba pagal šio straipsnio 1 dalyje nurodytas draudimo sumas, jei šios draudimo sumos yra didesnės.

4. Draudimo įmokų dydžius nustato draudikas.

5. Jeigu draudėjas nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokos, draudikas turi teisę reikalauti už kiekvieną pavėluotą dieną 0,04 procento delspinigių nuo nesumokėtos sumos, jei draudimo sutartyje nenustatyta kitaip.

6. Draudikas negali atsisakyti mokėti išmokos, jei draudžiamasis įvykis įvyko per laikotarpį, už kurį draudėjas draudimo sutartyje nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokų, ar per laikotarpį, kai draudėjas buvo atleistas nuo draudimo įmokos mokėjimo.

7. Jeigu draudėjas draudimo sutartyje nustatytu laiku nesumokėjo draudimo įmokos už teikiamą pagal draudimo sutartį draudimo apsaugą ir per tą laikotarpį pagal šią draudimo sutartį apdrausta transporto priemone buvo padaryta žala arba žala buvo padaryta, kai draudėjas buvo atleistas nuo draudimo įmokos mokėjimo pagal šio įstatymo 9 straipsnio 3 dalį, draudikas, išmokėjęs išmoką, turi teisę reikalauti iš draudėjo grąžinti dėl padarytos žalos draudiko išmokėtas sumas.

8. Draudikas neturi teisės draudimo sutartyje nustatyti sumos, kuria draudžiamąjį įvykio atveju būtų sumažinama mokama išmoka.

9. Kas penkeri metai nuo 2012 m. birželio 11 d. šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyti draudimo sumų dydžiai dėl žalos asmeniui ir dėl žalos turtui indeksuojami atsižvelgiant į Europos vartotojų kainų indekso santykinį pokytį per atitinkamą laikotarpį ir suapvalinant gautus dydžius 10 000 eurų tikslumu. Indeksuoti draudimo sumų dydžiai skelbiami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime.“

Palyginus Įstatymo (2007 m. gegužės 17 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą su nustatytuoju Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje, šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Įstatyme (2007 m. gegužės 17 d. redakcija) buvo nustatytos didesnės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumos dėl neturtinės žalos atlyginimo: Įstatyme (2004 m. kovo 5 d. redakcija) – 500 eurų draudimo suma dėl neturtinės žalos atlyginimo, o Įstatyme (2007 m. gegužės 17 d. redakcija) – 1 000 eurų draudimo suma dėl neturtinės žalos atlyginimo; nuo 2009 m. gruodžio 11 d. numatyta 2 500 eurų draudimo suma, o nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 eurų draudimo suma dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Iš Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo *travaux préparatoires* matyti, kad įstatymų leidėjas, siekdamas į nacionalinę teisę perkelti Europos Sąjungos direktyvų nuostatas, pasinaudojo Penktojoje transporto priemonių draudimo direktyvoje 2005/14/EB numatytu penkerių metų pereinamuoju laikotarpiu, skaičiuojamu nuo minėtos direktyvos įgyvendinimo datos (t. y. nuo Įstatymo (2007 m. gegužės 17 d. redakcija) įsigaliojimo datos), ir įtvirtino nuoseklų Įstatyme (2004 m. kovo 5 d. redakcija) nustatytą transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumų didinimą.

Pažymėtina, kad priėmus 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/103/EB dėl motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo ir privalomojo tokios atsakomybės draudimo patikrinimo (kodifikuota redakcija) buvo kodifikuotos ir dėl to panaikintos Tarybos direktyvos 72/166/EEB, 84/5/EEB, 90/232/EEB bei Europos Parlamento

ir Tarybos direktyva 2005/26/EB.

8. Pareiškėjo ginčijamas teisinis reguliavimas, reglamentuojantis transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykius, aiškintinas kitų draudimo santykius reglamentuojančių nuostatų, *inter alia* Civilinio kodekso ir Draudimo įstatymo nuostatų, kontekste.

8.1. Civilinio kodekso 6.250 straipsnio „Neturtinė žala“ 2 dalyje nustatyta:

„Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.“

Civilinio kodekso 6.251 straipsnyje „Visiškas nuostolių atlyginimas“ nustatyta:

„Padaryti nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartis nustato ribotą atsakomybę.

Teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių. Tačiau sumažintas nuostolių atlyginimas negali būti mažesnis už draudimo sumą, kuria skolininko civilinė atsakomybė buvo ar turėjo būti privalomai apdrausta.“

Civilinio kodekso 6.263 straipsnio „Pareiga atlyginti padarytą žalą“ 2 dalyje nustatyta: „Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų numatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo.“

Civilinio kodekso 6.254 straipsnio „Civilinės atsakomybės draudimas“ 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad „įstatymų ar sutarties numatytais atvejais civilinė atsakomybė gali būti draudžiama sudarant civilinės atsakomybės draudimo sutartį“.

Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „jeigu draudimo atlyginimo nepakanka žalai visiškai atlyginti, draudimo atlyginimo ir faktinės žalos dydžio skirtumą atlygina apdraustasis asmuo, atsakingas už žalos padarymą“.

Civilinio kodekso 6.987 straipsnyje „Draudimo sutarties samprata“ nustatyta, kad „draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis“.

Civilinio kodekso 6.997 straipsnio „Draudimo suma“ 1 dalyje nustatyta: „Turtinių interesų draudimo suma ir suma, kurios dydžio draudimo išmoką (draudimo suma) draudikas įsipareigoja

išmokėti, nustatoma draudimo sutarties šalių susitarimu arba įstatymu.“

Civilinio kodekso 6.988 straipsnio „Draudimo formos ir šakos“ 3 dalyje nustatyta: „Privalomojo draudimo rūšis ir sąlygas bei draudimo šakas ir draudimo interesus reglamentuoja kiti įstatymai.“

Civilinio kodekso 6.1000 straipsnyje „Papildomas draudimas“ nustatyta:

„Jeigu ne gyvybės draudimo sutartyje, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, yra apdrausta tik dalis turto ar rizikos (draudimo) vertės, draudėjas (naudos gavėjas) turi teisę papildomai juos apdrausti, sudarydamas papildomą draudimo sutartį su tuo pačiu ar kitu draudiku. Tačiau šiais atvejais bendra draudimo suma pagal visas draudimo sutartis negali viršyti draudimo vertės.“

Apibendrinant šį teisinį reguliavimą nagrinėjamos bylos kontekste konstatuotina, kad draudikas įsipareigoja, įvykus draudžiamajam eismo įvykiui, už sutartyje nustatytą draudimo įmoką sumokėti trečiajam asmeniui draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka. Jeigu draudimo išmokos nepakanka žalai, *inter alia* neturtinei, visiškai atlyginti, faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą atlygina žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo. Teismas, atsižvelgdamas į įstatyme nustatytus kriterijus, gali sumažinti padarytos žalos atlyginimo dydį, tačiau sumažintas žalos, *inter alia* neturtinės, atlyginimo dydis negali būti mažesnis už draudimo sumą, kuria transporto priemonės valdytojo civilinė atsakomybė buvo ar turėjo būti privalomai apdrausta. Pažymėtina, jog draudėjas, siekiantis, kad draudikas, įvykus draudžiamajam įvykiui, atlygintų didesnę jo padarytą žalą nei įstatyme numatyta privalomojo draudimo suma, gali savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo papildomai apdrausti savanoriškuoju draudimu.

8.2. Draudimo įstatymo (2003 m. rugsėjo 18 d. redakcija) 2 straipsnio 3 dalyje buvo nustatyta, kad „civilinės atsakomybės draudimas – asmens turtinių interesų, susijusių su civiline atsakomybe už nukentėjusiems tretiesiems asmenims ar jų turtui padarytą žalą, draudimas, kai draudiko mokamos draudimo išmokos dydis priklauso nuo nuostolių, kuriuos apdraustasis privalo atlyginti nukentėjusiam trečiajam asmeniui už padarytą žalą, dydžio, tačiau neviršijant draudimo sumos, jeigu ji nustatoma draudimo sutartyje“.

Draudimo objektas apibrėžtas Draudimo įstatymo (2003 m. rugsėjo 18 d. redakcija) 2 straipsnio 20 dalyje: „Draudimo objektas – turtiniai interesai, susiję su asmens gyvybe, sveikata, turtu ar civiline atsakomybe.“

Draudimo įstatymo (2003 m. rugsėjo 18 d. redakcija) 2 straipsnio 8 dalyje nustatyta: „Draudikas – asmuo, teisės aktų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti draudimo veiklą.“

Draudimo įmonių veikla apibrėžta Draudimo įstatymo (2003 m. rugsėjo 18 d. redakcija) 2 straipsnio 27 dalyje, kurioje *inter alia* nustatyta: „Draudimo veikla – ūkinė komercinė veikla, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kitų asmenų nuostolių rizika ar

kitaip siekiama apsaugoti šių asmenų turtinius interesus įvykus draudiminiams įvykiams <...>.“

Apibendrinant konstatuotina, kad draudiko pareiga atlyginti nukentėjusiam asmeniui padarytą žalą kyla iš įstatymo pagrindu sudarytos draudimo sutarties. Draudiko įsipareigojimas padengti apdraustojo padarytą žalą nereiškia, kad visais atvejais įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas įsipareigoja visiškai atlyginti padarytą žalą; draudiko atlygintinos žalos dydį riboja sutartyje nustatyta draudimo suma. Draudimo įmonė yra tam tikras tarpininkas, kuris draudimo sutarties pagrindu atlygina nuostolius nukentėjusiam trečiajam asmeniui dėl apdraustojo civilinės atsakomybės draudimu jam padarytos žalos. Draudikų vykdoma veikla yra ūkinė komercinė veikla.

Draudimo įstatymas (2003 m. rugsėjo 18 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas, tačiau cituotasis teisinis reguliavimas iš esmės nepakito.

8.3. Taigi, apibendrinant cituotas Civilinio kodekso ir Draudimo įstatymo nuostatas ir aiškinant jas kartu su Įstatyme (2004 m. kovo 5 d. redakcija) įtvirtintu teisiniu reguliavimu, darytina išvada, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas yra specifinė ūkinė komercinė veikla, kurią vykdo draudikai (draudimo įmonės). Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimas yra privalomasis draudimas, kuriuo siekiama apsaugoti nukentėjusių asmenų ir draudėjų turtinius ir kitus interesus. Jeigu transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumos nepakanka per eismo įvykį padarytai žalai, *inter alia* neturtinei, visiškai atlyginti, faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą atlygina žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo. Suinteresuoti asmenys, siekiantys, kad draudikas, įvykus draudžiamajam įvykiui, atlygintų didesnę jų padarytą žalą, *inter alia* neturtinę, nei įstatyme numatyta privalomojo draudimo suma, gali savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo papildomai apdrausti savanoriškuoju draudimu.

9. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad tam tikri transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykių aspektai atskleisti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (buvusio Europos Bendrijų Teisingumo Teismo, toliau – EBTT) jurisprudencijoje.

EBTT, vertindamas Italijos Respublikos teiginį, kad civilinės atsakomybės privalomojo draudimo tikslas – socialinė nukentėjusiųjų per kelių eismo įvykius apsauga, pažymėjo, kad „į šį socialinės apsaugos tikslą, kurį iš esmės reikia analizuoti kaip tinkamo žalos atlyginimo nukentėjusiesiems garantiją, galima atsižvelgti kaip į svarbesnį bendrojo intereso tikslą“ (EBTT 2009 m. balandžio 28 d. sprendimas byloje C-518/06 *Europos Bendrijų Komisija prieš Italijos Respubliką*, 73–74 punktai). EBTT yra pabrėžęs, kad „dabar galiojančioje Bendrijos teisėje valstybėms narėms palikta laisvė nustatyti transporto priemonių eismo įvykiams taikomą civilinės atsakomybės režimą“ (EBTT 2000 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje C-348/98 *Mendes Ferreira ir Delgado Correia Ferreira*, 23–29 punktai; 2007 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje C-356/05

Elaine Farrell, 33–35 punktai). Vis dėlto savo kompetenciją valstybės narės turi įgyvendinti atsižvelgdamos į Bendrijos teisę, kurios „tikslas yra garantuoti, kad dėl privalomojo motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo visi transporto priemonės sukeltame eismo įvykyje nukentėję keleiviai gautų savo patirtos žalos atlyginimą. <...> Nacionalinės teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios transporto priemonių eismo įvykiuose patirtos žalos atlyginimą, negali panaikinti šių nuostatų naudingumo“ (EBTT 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje C-537/03 *Katja Candolin*, 27–28 punktai). Todėl bet kuris valstybių narių nacionalinės teisės normose nustatytas pasirinktas civilinės atsakomybės režimas turi būti padengtas privalomuoju draudimu atsižvelgiant į nustatytas minimalias sumas (EBTT 2000 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje C-348/98 *Mendes Ferreira ir Delgado Correia Ferreira*, 39–40 punktai; 2007 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje C-356/05 *Elaine Farrell*, 33 punktas). Nacionalinės teisės normos, kuriose nustatyta keletas civilinės atsakomybės režimo rūšių, galinčių būti taikomų per eismo įvykį padarytai žalai atlyginti, ir kuriose numatytos maksimalios draudimo sumos, mažesnės nei direktyvoje įtvirtintos minimalios draudimo sumos, prieštarauja direktyvos nuostatomis (EBTT 2003 m. liepos 24 d. nutartis byloje C-166/02 *Daniel Fernando Messajana Viegas*). EBTT taip pat yra pažymėjęs, jog vienas iš būdų valstybėms narėms laikytis nustatytos pareigos užtikrinti, kad piliečiai apsidraustų transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės režimu, – „prižiūrėti, kad kiekvienas transporto priemonės savininkas galėtų apsidrausti tokiu draudimu už ne pernelyg didelį draudimo įmokos tarifą“ (EBTT 2009 m. balandžio 28 d. sprendimas byloje C-518/06 *Europos Bendrijų Komisija prieš Italijos Respubliką*, 77–78 punktai).

Apibendrinant pažymėtina, kad pagal Europos Sąjungos direktyvas, kuriose įtvirtintos nuostatos dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo, valstybėms narėms paliekama laisvė pasirinkti civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sistemą ir ją įgyvendinančias priemones. Valstybės narės privalo užtikrinti, kad visiems per eismo įvykį nukentėjusiems asmenims bus atlyginta padaryta žala, valstybių narių nacionalinės teisės aktuose nustatytos draudimo sumos nebus mažesnės nei direktyvose nustatytos minimalios draudimo sumos, taip pat prižiūrėti, kad transporto priemonių savininkai ir valdytojai galėtų apsidrausti šiuo draudimu už ne pernelyg didelę draudimo įmoką.

10. Pažymėtina ir tai, kad visose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir daugelyje pasaulio valstybių transporto priemonių valdytojų civilinė atsakomybė yra draudžiama privalomuoju draudimu. Kai kurių užsienio valstybių (Prancūzija, Belgija, Vokietija, Jungtinė Karalystė ir kt.) įstatymuose neturtinės žalos atlyginimo ribos nenumatytos. Moralinės žalos dydį pinigais tokiose valstybėse įvertina teismas, vadovaudamasis nusistovėjusia teismų praktika. Tačiau kai kurių užsienio valstybių (Estijos, Latvijos, Danijos) teisėje yra principas, ribojantis neturtinės žalos pagal privalomojo vairuotojų civilinės atsakomybės draudimo sutartis atlyginimą. Neturtinės žalos

atlyginimo apribojimas yra nustatytas Estijos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo trečiųjų asmenų atžvilgiu įstatyme, priimtame 2001 m. balandžio 10 d. (su pakeitimais), Latvijos Respublikos transporto priemonių savininkų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme, priimtame 2007 m. rugsėjo 27 d., ir Danijos Karalystės atsakomybės dėl padarytos žalos įstatyme, priimtame 1986 m. rugsėjo 8 d.

III

1. Minėta, kad pareiškėjai abejoja, ar Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, jog asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, vartojama sąvoka „moralinė žala“, o ginčijamoje Įstatymo nuostatoje ir Civilinio kodekso nuostatose, kuriose reguliuojamas asmeniui padarytos žalos atlyginimas, vartojama sąvoka „neturtinė žala“.

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad reikalavimo įstatymuose, kituose teisės aktuose tuos pačius reiškinius visada apibūdinti tik tais pačiais žodžiais ir formuluotėmis kaip Konstitucijoje suabsoliutinimas ne tik reikštų siekį dirbtinai varžyti, stabdyti tokį kalbos, *inter alia* teisinės terminijos, vystymąsi, kai įstatymuose, kituose teisės aktuose yra vartojami ne tik kitokie nei Konstitucijos tekste žodžiai (formuluotės), apibūdinantys tuos pačius reiškinius, bet ir apskritai nauji terminai (formuluotės), kurių Konstitucijos teksto kūrimo metu nebuvo, bet ir galėtų provokuoti koreguoti Konstitucijos tekstą pagal įstatymuose, kituose teisės aktuose įtvirtintą terminiją (žodžius, formuluotes) net ir tokiais atvejais, kai intervencija į Konstitucijos, kuri, kaip aukščiausioji teisė, turi būti pastovus aktas, tekstą teisiškai nėra būtina; Konstitucija neužkerta kelio įstatymuose, kituose teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartoti kitokius nei Konstitucijos tekste žodžius ar formuluotes (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimai). Tad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje minimos žalos rūšys įstatymuose gali būti įvardijamos ir kitais terminais, jeigu tik šiais terminais nėra paneigiama (iškreipiama) šių žalos rūšių konstitucinė samprata (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Konstatuotina, kad sąvoka „neturtinė žala“, vartojama ginčijamoje Įstatymo nuostatoje, reiškia tą patį, ką ir Konstitucijoje vartojama sąvoka „moralinė žala“.

3. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad saugant ir ginant žmogaus (ir apskritai asmens – ne tik fizinio, bet ir juridinio) teises ir laisves, *inter alia* žmogaus orumą, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas). Būtinumas

atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2009 m. kovo 27 d. nutarimai). Įtvirtinant šį konstitucinį principą siekiama užtikrinti, kad asmenims, patyrusiems materialinę ar moralinę žalą, ji bus atlyginta (Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas).

4. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad Konstitucijoje įtvirtintas asmeniui padarytos (ir atlygintinos) žalos skirstymas į materialinę ir moralinę lemia su atitinkamos rūšies žalos atlyginimu susijusių santykių teisinio reguliavimo ypatumus. Vienas iš šių ypatumų yra susijęs su padarytos žalos dydžio nustatymu (įvertinimu) ir atlyginimo už tą žalą forma. Atlyginant materialinę žalą visais atvejais yra įmanoma vadovautis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu (*restitutio in integrum*), kai padarytos žalos dydis gali būti išreiškiamas piniginiu ekvivalentu ir ta žala gali būti atlyginama pinigais (tai nepaneigia galimybės materialinę žalą atlyginti ir kitu turtu ar dar kitaip); taigi už materialius praradimus atlyginama materialiomis vertybėmis. Tuo tarpu moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai; padarytos moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, neretai apskritai niekas (*inter alia* jokia materialinė kompensacija) negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios būsenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neįmanoma sugrąžinti – tokią būseną kai kada (geriausiu atveju) galima tik iš naujo sukurti panaudojant *inter alia* materialią (pirmiausia piniginę) kompensaciją už tą moralinę žalą (tai nereiškia, kad kai kada išties nėra neįmanoma vien moralinė satisfakcija už patirtą moralinę žalą) (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

5. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, yra konstatavęs, kad šioje dalyje yra įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą, kad įstatymuose turi būti užtikrintas realus pažeistų žmogaus teisių ir laisvių gynimas, kuris turi būti derinamas su kitų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių apsauga, taip pat kad Konstitucijoje garantuojama asmens teisė į neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įskaitant teisminį žalos išieškojimą (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai).

6. Minėti bendrieji konstituciniai žalos atlyginimo nukentėjusiam asmeniui pagrindai kyla *inter alia* iš konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų.

7. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, įstatymu ar įstatymais reguliuodamas santykius, susijusius su asmeniui padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos atlyginimu, turi tam tikrą diskreciją, kiek jos neriboja Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostata, įtvirtinanti asmens teisę į jam padarytos

materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo priemones.

Įstatymų leidėjas, vykdydamas pareigą priimti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui dėl jam padarytos žalos, naudodamasis jam suteikta diskrecija gali pasirinkti ir įstatyme arba įstatymuose įtvirtinti įvairius padarytos žalos atlyginimo būdus. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, jog konstitucinis teisingumo principas suponuoja ir tai, kad žalą paprastai turi atlyginti ją padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo.

8. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas *inter alia* į tai, kad tam tikrose veiklos srityse žalos padarymo (atsiradimo) rizika yra didesnė, ir siekdamas užtikrinti, kad asmeniui padaryta žala būtų atlyginta veiksmingai ir laiku, gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kai kitiems asmenims padarytą žalą sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kitas nei žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas asmuo, t. y. nustatyti vadinamąjį draudžiamąjį žalos atlyginimo būdą. Nustatydamas tokį asmeniui padarytos žalos atlyginimo būdą, įstatymų leidėjas privalo įtvirtinti draudžiamojo žalos atlyginimo pagrindus.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, jog įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į tai, kad tam tikrų objektų naudojimas kelia didesnę pavojų kitų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams, taip pat į tam tikros asmenų vykdomos profesinės ar ūkinės veiklos ypatumus, gali nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmenys, naudojantys atitinkamus objektus arba vykdantys tam tikrą profesinę ar ūkinę veiklą, privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo. Nustatydamas privalomojo draudimo pagrindus ir sąlygas, įstatymų leidėjas gali *inter alia* nustatyti maksimalias draudimo sumas. Nustatydamas tokias sąlygas, įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad pareigos mokėti draudimo įmokas vykdymas netaptų per sunkia našta asmeniui, kuris pagal įstatymą privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo.

9. Minėta, kad ūkinės veiklos subjektų, kurie įstatymo nustatyta tvarka ir sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kito asmens padarytą tam tikro dydžio žalą, veikla laikytina tam tikros ūkinės komercinės veiklos rūšimi. Taigi įstatymų leidėjas, reguliuodamas draudžiamojo žalos atlyginimo santykius, *inter alia* nustatydamas subjektų, kurie pagal sutartį įsipareigoja atlyginti kito asmens padarytą tam tikro dydžio žalą, teisinės padėties pagrindus, turi paisyti imperatyvų, kylančių *inter alia* iš Konstitucijos 46 straipsnio.

9.1. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva – tai teisinių galimybių visuma, sudaranti prielaidas asmeniui savarankiškai priimti jo ūkinei veiklai reikalingus sprendimus, suponuojanti *inter alia* sutarčių sudarymo laisvę.

9.2. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad ūkinės veiklos laisvė nėra

absoliuti, asmuo ja naudojasi laikydamasis tam tikrų privalomų reikalavimų, apribojimų (Konstitucinio Teismo *inter alia* 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2008 m. kovo 5 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. kovo 27 d., 2009 m. balandžio 29 d., 2009 m. birželio 8 d., 2009 m. spalio 8 d. nutarimai).

9.3. Pabrėžtina, kad Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalyje aiškiai nurodyta ūkinės veiklos teisinio reguliavimo kryptis: ūkinė veikla turi tarnauti bendrai tautos gerovei (Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2008 m. birželio 30 d. nutarimai).

9.4. Valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, gali nustatyti diferencijuotą teisinį reguliavimą, kurį lemia ūkinės veiklos specifika; taigi valstybė, atsižvelgdama į ūkinės veiklos specifiką, gali naudoti įvairias teisinio reguliavimo priemones (Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas).

Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies sąvoka „bendra tautos gerovė“ suponuoja tai, kad ūkinės veiklos reguliavimu valstybė privalo siekti įvairių asmenų interesų pusiausvyros.

„Bendra tautos gerovė“ neturi būti priešinama ūkinės veiklos subjekto, kurio veikla yra reguliuojama, taip pat asmenų, įsteigusių, valdančių tą ūkio subjektą arba kitaip su juo susijusių, gerovei, jų teisėms ir teisėtiems interesams (Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d. nutarimai). Valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, turi laikytis asmens ir visuomenės interesų derinimo principo, užtikrinti ir privataus asmens (ūkinės veiklos subjekto), ir visuomenės interesus (Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d., 2002 m. balandžio 9 d., 2003 m. kovo 17 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2008 m. kovo 5 d., 2008 m. birželio 30 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. balandžio 29 d. nutarimai).

9.5. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinto reikalavimo reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, taip pat kitų Konstitucijos normų ir principų, gali įstatymu nustatyti tam tikras sąlygas ūkinei veiklai, *inter alia* draudimo veiklai, siekdamas užtikrinti ir privataus asmens (ūkinės veiklos subjekto), ir visos visuomenės bei jos narių interesus.

10. Pažymėtina, kad žalos atlyginimo santykių teisinis reguliavimas įstatymais gali būti diferencijuojamas atsižvelgiant į tai, ar asmeniui padaryta žala yra atlyginama neteismine, ar teismine tvarka, tačiau jokių būdu negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad būtų paneigta asmens teisė kreiptis į teismą ir tiek iš subjekto, kuris sutarties pagrindu įsipareigojo atlyginti tam tikro dydžio žalą, tiek iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens reikalauti teisingai atlyginti padarytą žalą. Įstatymu reguliuojant minėtus santykius taip pat privalu paisyti asmenų lygiateisiškumo, teisingumo, kitų konstitucinių principų.

11. Pagal Konstituciją asmeniui padarytos žalos atlyginimas turi būti realus ir teisingas.

11.1. Įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, patyręs žalą, *inter alia* moralinę, negalėtų gauti teisingo žalos atlyginimo.

11.2. Konstitucinis žalos atlyginimo principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas). Taigi Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.

11.3. Konstitucinis imperatyvas, kad žala turi būti atlyginta teisingai, yra susijęs ir su konstituciniais žalos atlyginimo proporcingumo, adekvatumo principais, pagal kuriuos reikalaujama, kad teisės aktuose nustatytos ir taikomos priemonės būtų proporcingos siekiamam tikslui, neribotų asmenų teisių labiau negu būtina teisėtam ir visuotinai reikšmingam, konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti, nesudarytų prielaidų piktnaudžiauti teise (Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas).

11.4. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas *inter alia* tokį asmeniui padarytos žalos atlyginimo teisinį reguliavimą, kai tam tikri subjektai privalomojo draudimo sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kito asmens padarytą žalą, neprivalo nustatyti tokių draudimo sumų, kurios įvykus draudžiamajam įvykiui visais atvejais užtikrintų visišką padarytos žalos atlyginimą. Tačiau įstatymų leidėjas privalo nepaneigti konstitucinės asmens teisės reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą, *inter alia* kai draudimo sumos nepakanka padarytai žalai visiškai atlyginti, bendrais pagrindais, t. y. iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens.

11.5. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas neatsiejamas nuo teisingumo principo ir atvirkščiai; neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas.

Teisėtų lūkesčių apsaugos principas suponuoja valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės priimtų įsipareigojimų. Šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatyta laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos (Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas).

12. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. liepos 4 d.,

2003 m. gruodžio 3 d. nutarimai) bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; kita vertus, šis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimai).

13. Pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalį Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, ir jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Kaip minėta, privalomojo transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo santykius reguliuoja ir atitinkami Europos Sąjungos teisės aktai. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas privalomojo transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo santykius, turi paisyti ir reikalavimų, kylančių iš Europos Sąjungos teisės aktų. Lietuvos Respublikos įstatymai, reguliuojantys minėtus santykius, negali konkuruoti su Europos Sąjungos teisės aktais.

IV

Dėl Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Minėta, kad pagal pareiškėjų prašymus Konstitucinis Teismas tirs, ar Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta: „Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (taip pat 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui.“

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje buvo eksplacitiškai įtvirtinta, jog transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio yra 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo asmeniui, ir tai reiškia, kad įvykus draudžiamajam įvykiui draudiko mokama draudimo išmoka dėl asmeniui padarytos neturtinės žalos negali būti didesnė už šią Įstatyme nustatytą sumą.

3. Pareiškėjų nuomone, Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta

apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, prieštaravo *inter alia* konstituciniam teisinės valstybės principui dėl to, kad, Įstatyme įtvirtinus maksimalius neturtinės žalos atlyginimo dydžius, draudikui suteikta galimybė išvengti asmeniui padarytos neturtinės žalos atlyginimo, o neturtinės žalos dydžio ribojimas nepateisina ne tik nukentėjusiųjų, bet ir apsidraudusiųjų lūkesčių.

4. Šiame nutarime pažymėta, kad būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas ir kad Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti pakankamas asmens teisės į jam padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą įgyvendinimo priemones.

Taip pat minėta, kad įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai; konstitucinis teisingumo principas suponuoja ir tai, kad žalą paprastai turi atlyginti ją padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo; įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti, kad asmeniui padaryta žala būtų atlyginama veiksmingai ir laiku, gali nustatyti ir tokią teisinę reguliavimą, kai kitiems asmenims padarytą žalą sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kitas nei žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas asmuo, t. y. nustatyti vadinamąjį draudžiamąjį žalos atlyginimo būdą. Nustatydamas privalomojo draudimo pagrindus ir sąlygas, įstatymų leidėjas gali *inter alia* nustatyti maksimalias draudimo sumas; įstatymų leidėjas, nustatydamas *inter alia* tokią asmeniui padarytos žalos atlyginimo teisinę reguliavimą, kai tam tikri subjektai privalomojo draudimo sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kito asmens padarytą žalą, neprivalo nustatyti tokių draudimo sumų, kurios įvykus draudžiamajam įvykiui visais atvejais užtikrintų visišką padarytos žalos atlyginimą, tačiau jis privalo nepaneigti konstitucinės asmens teisės reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą, *inter alia* kai draudimo sumos nepakanka padarytai žalai visiškai atlyginti, bendrais pagrindais, t. y. iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens.

Minėta ir tai, kad nustatydamas privalomojo draudimo sąlygas įstatymų leidėjas privalo užtikrinti, kad pareigos mokėti draudimo įmokas vykdymas netaptų per sunkia našta asmeniui, kuris pagal įstatymą privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo.

5. Minėta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu siekiama apsaugoti nukentėjusių asmenų ir draudėjų turtinius ir kitus interesus; jeigu transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sumos nepakanka per eismo įvykį padarytai žalai, *inter alia* neturtinei, visiškai atlyginti, faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą atlygina žalą padaręs asmuo ar už jo veiksmus atsakingas kitas asmuo.

Minėta ir tai, kad draudėjas, siekiantis, kad draudikas, įvykus draudžiamajam įvykiui, atlygintų didesnę jo padarytą žalą nei įstatyme numatyta privalomojo draudimo suma, gali savo civilinę atsakomybę dėl žalos padarymo papildomai apdrausti savanoriškuoju draudimu.

6. Vadinasi, Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį draudikas išmoka iki 500 eurų dydžio neturtinės žalos dydžio atlyginimą, siekiama sudaryti sąlygas draudikui ne išvengti asmeniui padarytos neturtinės žalos atlyginimo, kaip mano pareiškėjas, o vykdyti savo įsipareigojimus, prisiimtus pagal sudarytą draudimo sutartį. Toks teisinis reguliavimas nepaneigia konstitucinės asmens teisės reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą bendrais pagrindais, t. y. iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens.

7. Minėta, kad teisėtų lūkesčių principas reiškia, jog asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos.

Konstatuotina, jog įstatymų leidėjas, įtvirtindamas tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį transporto priemonių valdytojai sudaro civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartį, nesukuria pagrindo atsirasti teisėtiems lūkesčiams, kad draudikas atlygins visą jų padarytą žalą, nes, kaip minėta, pagal įstatymą draudikas įsipareigoja atlyginti padarytą tam tikro dydžio žalą įstatymo nustatyta tvarka ir sutarties pagrindu *inter alia* tiek, kiek numatyta įstatyme ir sutartyje. Taigi nėra pagrindo teigti, jog įstatymų leidėjas, nustatydamas, kad draudikas išmoka maksimalų 500 eurų neturtinės žalos atlyginimą, pažeidžia apsidraudusių asmenų teisėtus lūkesčius.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, neprieštaravo konstituciniam teisinės valstybės principui.

9. Pareiškėjų nuomone, Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, prieštaravo *inter alia* Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai dėl to, kad tokiu teisiniu reguliavimu nukentėjusio asmens teisės ir interesai yra ginami mažiau nei draudimo bendrovių, o nukentėjęs asmuo, negaudamas realaus žalos atlyginimo, yra diskriminuojamas.

10. Šiame nutarime minėta, kad konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; kita vertus, šis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu.

Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas susijęs su skirtingų asmenų kategorijų interesais: draudikų, įvykus draudžiamajam įvykiui išmokančių Įstatyme nustatytą privalomojo draudimo sumą; transporto priemone žalą padariusių asmenų, apdraudusių savo civilinę atsakomybę (draudėjų); per eismo įvykius žalą patyrusių asmenų, gaunančių atitinkamą draudimo išmoką. Akivaizdu, kad draudikai, draudėjai ir

nukentėję asmenys turi skirtingas teises bei pareigas ir sudaro skirtingas asmenų, kurių teisinė padėtis yra skirtinga, kategorijas. Jų negalima tapatinti. Pažymėtina, kad kiekvienai atskirai šių asmenų kategorijai – draudikams, draudėjams ir nukentėjusiesiems – yra nustatytas vienodas teisinis reguliavimas. Taigi nėra pagrindo teigti, kad nukentėjusių asmenų teisės ir interesai Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu ginami mažiau nei draudimo bendrovių ar kad nukentėję asmenys diskriminuojami, palyginti su draudimo bendrovėmis.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis (Žin., 2004, Nr. 46-1498) ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos atlyginimo dydis, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis